

N:o 218.

Af herr **A. Hedin**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t*
angående undersökning rörande antalet vanföra och
lytta i landet.

Medan staten sedan länge erkänt sin plikt mot de *döfstumma* och de *blinda*, i det den inrättat uppfostringsanstalter för båda dessa kategorier af oförskyldt olyckliga, har ännu i vårt land samhällsplikten mot *lytta* och *vanföra* endast i den ringa mån blifvit genom statens åtgärd erkänd, att från och med år 1901 ett litet penningbidrag tilldelats hvar och en af tre anstalter, som enskilda upprättat (se om denna fråga statsutskottets vid 1900 års riksdag utlåtande n:o 9, sid. 365—383).

Det får ej urskuldande sägas, att, eftersom »man» aldrig manat regeringen att taga initiativet till nödiga åtgärder för uppfostran och vård af *vanföra* och *lytta*, hon är utan skuld. Om Riksdagen kan det i helt annan grad sägas, eftersom den ej blifvit af regeringen upplyst om tillståndet och behovet. På representationen faller det ojämförligen ringare ansvaret. Så mycket tyngre på de regeringar som under långa tider efterträdt hvarandra, ty dem tillkom initiativets plikt, enär *de* ägde utvägar att anskaffa ej blott den outhärliga tillgången af faktiska upplysningar angående omfattningen af den nöd, hvars kända tillvaro var motiv nog att skynda till bistånd, utan ock underrättelser från andra land, tjänande till ledning för de åtgärder som borde vidtagas.

Såsom beträffande de sinnessjuka och sedermera de sinnesslöa förfarits, håller jag före, att först och främst tillförlitlig kännedom om antalet van-

föra och lytta bör inhämtas, emedan eljest nödig öfversikt öfver den angelägena uppgiftens omfattning saknas, och planmässighet i arbetet ej är möjlig. Kännedom om blott *antalet* är, såsom lätt inses, ej allt hvad man skulle önska till grundläggning af företaget. Jag har härom och om hvad eljest vidkommer detta ärende rådfrågat herr doktor P. Haglund, som ägnat de vanföras och lyttas sak ett synnerligt intresse och ett grundligt studium. Dr H. har på min fråga utan något förbehåll bekräftat, att då det nu vore motionärens afsikt, att staten bör på allvar gripa sig an med detta fält för social pliktuppfyllelse, och följaktligen, såsom i vissa jämförliga fall, planen skulle som slutligt, ej alltför aflägsset mål omfatta hela det tyvärr ej ringa antalet af vanföra och lytta, upplysning om *antalet* först och främst bör genom särskild undersökning anskaffas.

Väl vore önskligt, om i och med denna jämväl kunde förvärfvas vissa andra upplysningar. Men då för sådant syfte skulle förutsättas undersökningens utförande medelst speciellt sakkunnige, vore hänsyn till en mycket stor kostnad äfvensom tidsutdräkten alldeles afgörande skäl mot annat anspråk på dess resultat, än att förhållandet meddelades sådant det tedde sig för eller var känt af den, af hvilken uppgift begärdes (vederbörande kommunalordförande eller pastor?).

Under tiden är det naturligtvis högst önskvärdt, att de nu befintliga anstalterna få ett kraftigare understöd. Den snäfhets, hvarmed frågan därom upptogs af chefen för ecklesiastikdepartementet år 1900, kan ingalunda försvaras med det då anförda skälet, att »tillräcklig erfarenhet» ej vore vunnin om föreningarnas verksamhet. Den i Göteborg var likväl då 15 år gammal (stiftad år 1885). Men den sanningen är ostridig, att ingen erfarenhet någonsin blifver tillräcklig för den, som *icke* inhämtar hvad den lär.

Att se en sådan sak som denna tillbakavisad, såsom om den ej anginge staten, är upprörande för alla dem, som anse de värnlösa vården ej stå tillbaka för någon annan bland samhällets plikter än den mot de sinnesrubbade. Att staten understödjer kapplöpningsförströelsen och att hundratusentals kronor kunna ifrågasättas till ett gymnastikpalats, det bör ej glömmas, när sådana påståenden komma fram, som att kommunen har förpliktelse framför staten att taga sig an de vanföra. Skyldighet i betydelsen af *lagligt tvång* kan det ju blifva genom ett Riksdagens beslut. Men skyldighet i betydelsen af en *moralisk* plikt, som förnuftet inser och erkänner, är det icke och kan det icke blifva, att det lilla samhället,

kanske bestående nästan uteslutande af obemedlade, som ha svårt att lifnära sig, skall bära den outhärdliga tyngden af en olycka som det ej vållat, men det stora samhället fritagas, som utan svårighet bär den på många fördelade bördan.

De nuvarande anstalternas behof af ökadt understöd har ådagalagts uti infordradt utlåtande, dateradt den 16 jan. 1904, af medicinalrådet Schultheis öfver en i sistlidne september från de tre föreningarna till Kungl. Maj:t ingifven ansökan.

Frågan gäller för föreningarna, om de skola börja anlita sitt kapital för de årliga utgifterna, eller kvantitativt och kvalitativt inskränka sin verksamhet — under det en mycket stor mängd olyckliga äro öfverlämnade åt ett elände, som de, till själsförmögenheterna fullt normala, i hvarje ögonblick veta af och plågas af — under medvetande att för *dem* finnes ingen plats på en anstalt, eftersom ingen betalar för dem.

Då nu ej ifrågasättes annat än en undersökning, som möjliggör att bedöma omfattningen af den så länge försummade samhällsplikten mot de vanföra och lytta, är det icke här af nöden att ingå på frågan om blifvande regler för den inre organisationen af statsanstalter eller om villkor för statsunderstödda inrättningar. Men det anser jag vara i sin ordning att påpeka för dem, som härom ej känna mer än jag visste, innan jag fick kännedom om ett par småskrifter af dr Haglund, att uppfostrandet af vanföra har kommit in på en reformväg, som ledt till de mest förvånande resultat. Det är danske pastorn Hans Knudsen († 1886), som brutit denna bana och upprättat den i ordets fulla mening mönstergilla anstalten i Köbenhavn.

Det afgörande uppslag, som varit så fruktbringande, med hvilket hela den följande utvecklingen synes stå i mer eller mindre omedelbart samband, är detta: först och främst såvidt som möjligt är *afhjälpa vanföreten*. När man hör, att i detta system polikliniken har en ursprunglig roll i hela företaget och behållit sin väsentliga uppgift, strider detta förhållande alldeles mot de gamla föreställningar man gjort sig om bemödandet att lära de vanföra ett yrke. Men vid genomläsningen af de antydda skrifterna (i Hygiea 1903 och Allm. svenska Läkartidningen 1904, n:o 3) förstår man rätt väl den stillsamma omhvälfningen, som vittnar om att det stora skedde tyst.

Detta påpekas, ej därför att samhällets plikt skulle vara mindre, när utsikten till framgång är ringa, utan därför att utsikten till framgång

för bemödandena i vanföresaken, såsom nu väsentligt ljusare, helt naturligt uppmana och uppmuntra till ökade ansträngningar.

Den motsedda glädjen af vackra resultat är ju en mycket loflig glädje.

Jag föreslår,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om undersökning rörande antalet vanföra och lytta i landet.

Stockholm den 1 mars 1904.

A. Hedin.
